۱۲۳۰۱۱۰

جرم‌شناسی جرایم سایبری

مهرنوش ابوذری

www.ketab.ir

نشر میزان

سرشناسه : ابوذری، مهرنوش، ۱۳۶۷-
عنوان و نام‌پدیدآور : جرم‌شناسی جرایم سایبری / مهرنوش ابوذری
مشخصات نشر :تهران: نشر میزان، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری : ۱۹۲ ص.
فروست : علوم اجتماعی؛ ۷۲۴
شابک : 978-964-511-523-2
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
موضوع : جرایم کامپیوتری
موضوع : جرم‌شناسی -- سایبری
رده‌بندی کنگره : ۴۰۲ج۲الف/HV ۶۷۷۳
رده‌بندی دیویی : ۳۶۴/۱۶۸
شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۸۷۵۰۲

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۷۲۴
نشر میزان
جرم‌شناسی جرایم سایبری
مهرنوش ابوذری
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۵
قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان
شمار: ۱۰۰۰ نسخه
شابک:۲-۵۲۳-۵۱۱-۹۶۴-۹۷۸

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعداز چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکیسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمیّه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۳۱-۸۸۳۴۹۵۲۹
پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

www.ketab.ir

فهرست مطالب

www.ketab.ir

www.ketab.ir

www.ketab.ir

فهرست جداول

www.ketab.ir

مقدمه:

نظریه‌های مربوط به تحلیل جرم، سال‌ها بخش مهمی از ادبیات جرم‌شناسی بوده‌است. نظریه‌های بسیاری به مسئله جرم در سطوح مختلفی از ابعاد زیستی و روانی تا علل اجتماعی، اشاره نموده‌است. هدف بیشتر این نظریه‌ها، توضیح این است که چرا جرم اتفاق می‌افتد. بررسی چرایی جرم، جرم‌شناسی علت‌شناسی را ایجاد نموده‌است که غالبا با عوامل مجرم و پیرامونش، علل بزهکاری را مشخص می‌نماید. درجرم‌شناسی علت‌شناسی، علل زیستی، روانی و جامعه‌شناسانه موثر در وقوع جرم مورد بررسی قرار می‌گیرند. این مراحل، بسیار مهمی از توسعه درک جامع نسبت به جرایم سایبری نیز بوده‌است. در واقع، تئوریهای نظری در زمینه تحلیل جرم به دلایل بسیار، امری مهم است. نه تنها این امر، به جامعه کمک می‌کند تا بفهمد جرم چرا و چگونه اتفاق می‌افتد، بلکه می‌تواند در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه آینده نیز مفید باشند.

جرم‌شناسی در آغاز سده بیست و یکم با دنیای جدیدی روبرو شده‌است که فرایند جهانی‌شدن را به طور کلی و جهانی‌شدن بزهکاری را به طور خاص، تسریع و تسهیل نموده‌است. دنیای سایبر، زمینه انتقال فعالیت‌های مجرمانه انسان‌ها را از فضای واقعی به فضای مجازی فراهم نموده‌است. این امر، از نگاه بزهکاران نیز، مغفول نمانده و لذا عصر نوین مجرمیت، شاهد پدیده کوچ بزهکاری به دنیای سایبر و هم‌چنین، وقوع جرایم سایبری محض که خاص این فضاست، می‌باشد.

حضور انسان‌ها در دنیای واقعی و سایبری، نوعی دوزیست شدن را برای انسان‌ها به ارمغان آورده‌است که در نهایت، منجر به بحث دوگانه شدن بزهکاری و در نتیجه، ظهور بزهکار و بزهدیدگان سایبری نیز گشته‌است و لذا جرم‌شناسان را به سوی مطالعه علت‌شناختی و نظریه‌پردازی در حوزه بزهکاری سایبری نیز سوق داده است.[1]

---

۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، هاشم بیگی، حمید، دانشنامه جرم شناسی، گنج دانش، تهران، ۱۳۹۰،ص ۲٤.

www.ketab.ir

جرم‌شناسی‌سایبری، یک تبیین میان‌رشته‌ای است که زمینه‌های مختلف تحقیقاتی از جرم‌شناسی، علم اینترنت و علم کامپیوتر را در برمی‌گیرد. آقای جایشانکار[1]، جرم‌شناسی سایبری را به عنوان «مطالعه دلایل جرایمی که در فضای سایبر اتفاق می‌افتد و تأثیر آن در فضای واقعی و فیزیکی» می‌داند.

ایشان به دو دلیل انتخاب واژه «جرم‌شناسی سایبری» را توضیح می‌دهد. اول، پیکره دانشی که با جرایم سایبری سروکار دارد، نباید با یک پژوهش صرف اشتباه گرفته شود و یا با مباحث قانونی مربوط به جرایم سایبر یکی دانسته شود. دوم، بایستی یک انسجام برای مطالعه و واکاوی جرایم سایبری از منظر علوم اجتماعی ایجاد گردد.

انتخاب واژه جرم‌شناسی سایبری نیز با توجه به کاربرد آن توسط جایشانکار در مجله « جرم‌شناسی سایبری» و رواج آن واژه در مطالعات دانشگاهی و علمی می‌باشد.[2]

در واقع، جرم‌شناسی سایبری به تدریج، از یک مطالعه حاشیه‌ای به یک شاخه اصلی و بااهمیت در جرم‌شناسی تبدیل گشت. اگرچه همچنان این پرسش باقی است که چه عاملی آن را شاخه‌ای جدا از جرم‌شناسی می‌سازد؟

با توجه به اینکه در حال حاضر، شاخه‌های جرم‌شناسی بسیاری وجود دارند که به عنوان علم مجزا مطرح نشده‌اند. (مانند جرم‌شناسی سبز، جرم‌شناسی محیط زیست و ...) یک دلیل، می‌تواند این باشد که سایر شاخه‌ها علی رغم حوزه مطالعاتی‌شان، محتوایی که بتواند به طور مستقل آموخته‌شود، ندارند. در حالی‌که، جرم‌شناسی سایبری این قابلیت را دارد که به خاطر گسترش روز افزون آن، محتوای خاص درون سازمانی‌اش در پژوهش و آموزش مفاهیم، یک شاخه مستقل شود.

البته به عقیده جایشانکار، اگر قرار باشد جرم‌شناسی سایبری به عنوان یک علم مستقل تأسیس شود، چالش‌های مختلفی برای جرم‌شناسان سایبری عصر مدرن ایجاد می‌گردد. این چالش‌ها، مشتمل بر موضوعاتی در آموزش، پژوهش در جرم‌شناسی سایبری و تخصصی کردن این علم، می‌باشد.

---

1. Jaishankar,k," Cyber Criminology:Evolving a novel discipline with a new journal", **International Journal of Cyber Criminology**, 2007,1(1), p1.
2. Nham ,J,and Bachmann,M, Developments in Cyber Criminology. In M. Maguire & D. Okada(Eds), Critical Issues in Crime and Jutice: Through,Policy, and Practice.Thousand Oaks,CA:**Sage Publications**.2010, Pp 148-183.

www.ketab.ir

در بحث آموزش، به عقیده جایشانکار، بسیاری از دانشگاه‌ها در ایالات متحده آمریکا و انگلستان در آموزش جرم‌شناسی، دوره‌ای را برای جرم‌شناسی سایبری اختصاص داده‌اند. اخیرا برخی دانشگاه‌ها در انگلستان،[1] دوره کارشناسی ارشد در جرایم سایبری را ایجاد نموده‌اند.[2]

این، بدین دلیل بوده که بیشتر مطالعات در این جرایم، در مباحث عملی بوده‌است در حالی‌که مباحث کاربردی و عملی اگرچه مهم هستند اما بی‌توجهی به مباحث مبنایی و علت‌شناسی، شناخت جامعی را نسبت به این جرایم نمی‌دهند. لذا شکل‌گیری بحث جرم‌شناسی سایبری، ترکیبی از جنبه‌های عملی و مباحث نظری در باب جرایم سایبری را فراهم می‌کند. رشد اینترنت و علوم کامپیوتری و فناوری اطلاعات، تأثیر گسترده‌ای را بر گسترش رشته جرم‌شناسی سایبری داشته‌است.

لزوم توجه به جرم‌شناسی سایبری به عنوان رشته‌ای مستقل از جهت ویژگی دوسویه این علم نیز هست. بدین قرار که نه جرم‌شناسان می‌توانند بدون دانش فنی لازم در علوم کامپیوتری، این جرایم را تحلیل کنند و نه فن سالاران به دلیل عدم آشنایی با مباحث جرم‌شناسی، می‌توانند آن را تبیین کنند. لذا نیازی جدی به متخصصان این زمینه که به هردو بعد آشنایی دارند، می‌باشد. این افراد می‌توانند به عنوان مخزنی از منابع و اطلاعات، چه در مباحث نظری و چه در مباحث عملی جرایم سایبری، رسیدگی به آنها و قوانین مربوطه‌شان خدمت کرده و در تحقق عدالت کیفری در این زمینه کمک‌های شایان توجهی ارائه دهند.

در بحث پژوهش، جرم‌شناسان به خوبی خلأ تحقیقاتی در حوزه جرایم سایبری را حس می‌کنند. در واقع، تحقیقات بسیار اندکی در زمینه جرم‌شناسی سایبری صورت گرفته‌است. جز تحقیقات به عمل آمده در ایالات متحده آمریکا، انگلستان، هند و کانادا، پژوهش عمده‌ای در زمینه جرم‌شناسی سایبری انجام نشده‌است که این خلأ، با حضور جرم‌شناسان سایبری می‌تواند پر شود.

لذا گرچه جرایم سایبری نزدیک به نیم قرن است که ظهور یافته‌اند، تحقیقات اندکی در این زمینه صورت گرفته است و کمتر پژوهش جامعی در زمینه تحلیل و بررسی

---

۱. مثلا در دانشگاه‌های Canterbury Christ Church و دانشگاه Dublin و دانشگاه Bedforeshire این دوره‌ها تاسیس شده است.

2. Jaishankar,k., op.cit., P. 1.

www.ketab.ir

تطبیقی برای مقایسه جرایم سایبری با جرایم فضای واقعی صورت گرفته‌است.[1] پژوهش حاضر، تلاشی برای نشان دادن تحقیقات به عمل آمده در این زمینه در درک جرایم سایبری و جرم‌شناسی مربوط به این فضا می‌باشد.

بحث تخصصی کردن هر رشته، نکته دیگری است که در بحث جرم‌شناسی سایبری باید به آن توجه داشت. اگر جرم شناسی سایبری یک رشته نظری باقی بماند، ایجاد مشاغل نیز برای آن مطرح نخواهد شد. اما چنان‌که سابقا ذکر شد این رشته، در هر دو بعد عملی و نظری باید رشد کند.

این جرم‌شناسان می‌توانند به پلیس در کشف جرایم سایبری کمک کرده و سازمان‌های مستقلی را در این زمینه برای فعالیت ایجاد نمایند. جرم‌شناسان سایبری هم‌چنین می‌توانند به عنوان متخصصان حقوق سایبر نیز ظاهر شوند. حوزه قابل توجه دیگر که جرم‌شناسان سایبری می‌توانند به آن توجه داشته باشند، بحث بزهدیدگی در این فضا می‌باشد. جرم‌شناسان سایبری می‌توانند به عنوان مشاوران بزهدیدگان سایبری فعالیت نمایند تا به افرادی که بزهدیده این جرایم شده‌اند، مشاوره دهند و همچنین افراد را جهت پیشگیری از بزهدیدگی سایبری راهنمایی نمایند.

با عنایت به موارد فوق، امید است تلاش‌ها و تردیدهای موجود نسبت به جرم‌شناسی سایبری رفع گشته و رشد چشمگیری در آن به عنوان رشته‌ای مستقل دیده شود.

در تبیین اهمیت موضوع، باید گفت امروزه فناوری اطلاعات صرف‌نظر از موقعیت جغرافیایی، در تمامی شئون زندگی وارد شده‌است و هریک از افراد، بسته به نیاز خود از مزایای این علم بهره‌مند می‌شوند. البته رشد دنیای اطلاعات و ارتباطات جنبه‌های منفی نیز دارد. بدین مفهوم که امکان رفتارهای ضداجتماعی و مجرمانه را به وجود آورده که پیش از این، امکان‌پذیر نبوده است.

---

1. Rogers, M., Psychology of Hackers: Steps Toward A New Taxonomy, Retrieved at: Http://www.slideworld.com/slideshows.aspx/The-Psychology-of-Hackers-Steps-Toward-a-New-Taxon-ppt-154538/ last visited: 5/5/2012
Sherizen, S. Criminological Concepts And Research Findings Relevant For Improving Computer Crime
Control. In Hollinger , Crime Deviance And The Computer. Aldershot: **Dartmouth**,1997. pp. 298-305.

www.ketab.ir

در واقع، دنیای سایبر، فرصت‌های تازه و بسیار پیشرفته‌ای را برای قانون‌شکنی در اختیار انسان می‌گذارد، هم‌چنین، توان بالقوه ارتکاب گونه‌های مرسوم و کلاسیک جرایم را به شیوه‌های غیرمرسوم و بسیار جدید سوق می‌دهد.

از این‌رو، جرایم سایبری به علت مزایایی که مجرمان در آن می‌بینند، رفته رفته رو به گسترش است. ویژگی‌های مطلوب دنیای سایبر برای مجرمان، عبارتند از اینکه؛ شیوه ارتکاب آنها آسان است، با مبالغی اندک خساراتی هنگفت می‌توانند وارد نمایند، می‌توان بدون حضور فیزیکی در یک حوزه قضایی معین در آن حوزه مرتکب این‌گونه جرایم شد و در دست آخر اینکه در اغلب موارد، غیر قانونی بودن آنها روشن نمی‌باشد. از سوی دیگر، با پیشرفت فناوری، طرق ارتکاب جرایم، فنی‌تر و تخصصی‌تر گشته و راه‌های مقابله با آن نیز دشوارتر می‌نماید.

در مورد آمار موجود در ایران نیز می‌توان گفت آخرین وضعیت اتصال اینترنت در کشور نشان می‌دهد که تا پایان سال ۹۰ شمار کاربران ایرانی به ۳۲ میلیون و ۶۹۶ هزار نفر رسیده که از این تعداد ۴.۵ میلیون نفر به اینترنت پرسرعت ADSL و ۸۶۰ هزار نفر به اینترنت وایمکس دسترسی دارند و ضریب نفوذ اینترنت در ایران ۴۳ درصد است[1] که این امر اهمیت توجه به مسائل مربوط به فضای سایبر و البته جرایم سایبر در کشورمان را نشان می‌دهد.

گسترش فرصت‌های فعالیت مجرمانه در فضای سایبر و نگرانی جامعه از این جرایم، منجر به ایجاد و گسترش جرم‌شناسی سایبری یا عنوان یک رشته مستقل مرتبط با چارچوب جرم‌شناسی شده است.

در عصر حاضر، فضای سایبر، دیدگاه‌های نظری جرم‌شناسان را تغییر داده است. تأثیر حاصل از تحول اینترنت و اشکال پیچیده ارتباطات بر جرایم، مرزهای سنتی

---

۱. به گزارش مهر، براساس شاخص‌های مدنظر مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت وابسته به وزارت ارتباطات کاربر اینترنت فردی است که طی ۱۲ ماه گذشته با اتصال به شبکه اینترنت از یکی از خدمات اینترنتی استفاده کرده باشد.

به گزارش خبرنگار مهر، ضریب نفوذ اینترنت یکی از شاخص‌های مهم در حوزه فناوری اطلاعات کشورها و در زمره شاخصهای اهداف توسعه هزاره محسوب می‌شود که نسبت جمعیت استفاده کننده از اینترنت هر کشور را نسبت به کل جمعیت آن کشور مشخص می‌کند. در این راستا موسسات مختلف همه ساله آمارهای متعددی از وضعیت اینترنت کشورها و شمار دسترسی کاربران به این فناوری منتشر می‌کنند.منبع:
Last visited: 5/9/2012.http://www.mehrnews.com/fa/NewsDetail.aspx?NewsID=1651326/

www.ketab.ir

تحقیقات انجام شده توسط جرم‌شناسان سابق را شکسته است و جرم‌شناسان کنونی، خلأ ایجاد شده در حوزه تحقیقات جرایم رایانه‌ای را حس می‌کنند.

لذا اگر جرم‌شناسی را مطالعه علمی بزه، بزهکار و بزهدیده برای شناخت علل ایجاد این دو و پیشگیری و درمان اعمال مجرمانه مباشران این اعمال بدانیم، به نظر می‌رسد با توجه به تفاوت جرایم در فضای سایبری نسبت به جرایم در فضای واقعی، لازم است مباحث جرم‌شناسی به طور مجزا به جرایم سایبری توجه نموده و به شناخت علل ایجاد این جرایم و راه‌های پیشگیری و درمان آنها بپردازد.

آثار مختصری که در زمینه جرایم سایبری و کامپیوتری، نوشته شده‌اند، صرفاً به مباحث حقوقی از بعد ماهوی و شکلی و شناسایی خود جرایم برای اعمال طرق قانونی بر آنها بوده‌است و تحلیلهای بسیار اندکی در زمینه جرم‌شناسی این جرایم صورت گرفته است.

در واقع، در رویه محققان این زمینه در غالب موارد دیده شده است که بیشتر تمایل بر خود جرایم سایبری و کامپیوتری برخورد با خود آنها می‌باشد و توجهی به مباحث مبنایی این زمینه مانند بررسی علل ارتکاب و گسترش این جرایم نشده است. اگرچه بخش عملی، بسیار اهمیت دارد اما نادیده گرفتن موضوعات نظری در پس فضای سایبری، درک کاملی از این جرایم را در برنخواهد داشت.

در این کتاب، با به سنجه گذاردن نظریه‌های جرم‌شناسی در جرایم فضای واقعی، در صدد پیدا کردن پاسخ برای چرایی ارتکاب و گسترش روزافزون این جرایم هستیم.

در این پژوهش امید داریم فضای دانشگاهی با مفاهیم جرم‌شناسانه در جرایم سایبری آشنا و زمینه پژوهش‌های بعدی فراهم شود تا خلأ تحقیقاتی در این زمینه رفع گردد. به علاوه، با طرح مباحث علت‌یابی و تلاش در شناخت این مجرمان سعی در شناخت طیف وسیع علل وقوع جرایم سایبری داشتیم تا نوع نگرش به این دسته مجرمان تفاوت کند. این امر، می‌تواند در نحوه برخورد دستگاه‌های اجرایی مانند پلیس و مقامات قضایی تأثیرگذار باشد.

کار پژوهشی حاضر از حیث مطالب تدوین‌یافته، در قالب دو فصل ارائه گشته است. فصل نخست، به شناخت جرایم سایبری، اختصاص یافته‌است و طی آن در گفتار اول، تعریف، انگیزه، انواع و ویژگی جرایم سایبری مورد اشاره قرار گرفته‌است. در

www.ketab.ir

گفتار دوم، کنش‌گران در عرصه جرایم سایبری مورد بررسی قرار گرفته‌اند که از یک سو، بزهکاران سایبر و تبیین بحث مجرمان یقه سفید و مقایسه با مجرمان سایبر صورت گرفته و از سوی دیگر،بحث مربوط به شناسایی بزهدیدگان سایبر مورد اشاره قرار گرفته‌است. علت وجود این بخش در این اثر، ضرورت تبیین مقدماتی جرایم سایبری و آشنایی با مواردی که برای ورود به مباحث جرم‌شناسی ضروری می‌باشد، است. لذا گرچه ظاهرا در عنوان کتاب نمی‌گنجد اما برای شناخت علت وقوع هر پدیده باید با خود آن به خوبی آشنا شد تا بتوان نگاه علمی و جامع پیدا کرد. در این بخش با مثلث جرم سایبری، یعنی بزه، بزهکار و بزهدیده این جرایم آشنا خواهیم شد. فصل دوم، به نظریه‌های جرم‌شناسی در تبیین جرایم سایبری اختصاص یافته‌است. این فصل، در سه گفتار به بررسی علت‌شناختی جرایم سایبری پرداخته‌است. در گفتار نخست، علل زیستی مورد واکاوی قرار گرفته‌اند، در گفتار دوم، علل روانی و در گفتار سوم علل اجتماعی وقوع جرایم سایبری مورد تحلیل جرم‌شناسانه قرار گرفته‌اند. علت ذکر این سه گفتار، توجه به مبانی مطالعات علت‌شناسانه در جرم‌شناسی است که در بررسی علل فردی به این سه رکن توجه می‌شود. لذا در این فصل، نظریه‌های جرم‌شناسی را در سه گفتار مذکور گنجانده و به تحلیل جرایم سایبری، می‌پردازیم.

www.ketab.ir